

YAZI-Ehliyet, liyakat, sadakat, Diyanet

Yıldıray Oğur: Mehmet Görmez'in 7 yılın sonunda görevinin bitmesine 3 yıl kala neden emekliye ayrıldığı sorusunun cevabını bilmiyoruz. Dün Görmez'in veda konuşmasındaki meşruiyet çizgisi vurgusu, Alevilere verdiği mesaj ve yeni başkandan beklenti olarak dile getirdiği tekfirciliğe ve onun temsilcilerine camilerinin kürsülerinin kapalı kalması tavsiyesi bazı ipuçları veriyor.

02.08.2017 tarihli yazı:

<https://www2.karar.com/yazarlar/yildiray-ogur/ehliyet-liyakat-sadakat-diyamet-4594>

İcazetnamesini Beyazıd Medresesi'nden almış, Süleymaniye Medresesi'nin büyük müderrislere verdiği Musile-i Süleymaniye payesini kazanmış, 1908'den itibaren Ankara, Bursa'da müderrislik, müftülük yapmıştı. İstiklal Harbi sırasında Milli Mücadele'ye karşı Şeyhülislam Dürrizade'nin fetvasına Ankara Müftüsü olarak karşı fetva yayınlamış, ilk Meclis'e mebus olarak girmişti.

Mehmet Rifat Efendi'nin ehliyet ve liyakat sahibi olduğuna şüphe yoktu, sadakatini de göstermişti. O yüzden yeni rejim Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Vekaleti ile birlikte Şeriye ve Evkaf Vekaleti'ni (bakanlığını) "Din ve ordunun siyaset cereyanlarıyla alâkadar olması birçok mahzurları davet eder" diyerek başbakanlığa bağlı riyasetlere (başkanlık) çevirdiğinde başına getirilecek en uygun isim oydu. 17 yıllık başkanlığı sırasında Türkçe ezan ve kamete karşı çıkan imamların cezalandırılması talimatının da, kurban, fitre ve zekatların Tayyare Cemiyeti'ne verilmesi fetvasının altında Mehmet Rifat Börekçi'nin imzası vardı. Bu sadakati protokolde üçüncü sırada yer alması ve 1941'de ömrünün sonuna kadar Diyanet İşleri Başkanlığı koltuğunda oturmasıyla ödüllendirildi.

Vefatının ardından yerine, İsmet İnönü, 1938'de Dolmabahçe'de "Tanrı Uludur" diye tekbir getirerek Atatürk'ün cenaze namazını kıldırın Ord. Prof. Mehmet Şerafeddin Yaltkaya'yı getirdi. Aynı zamanda müderris olan Yaltkaya, kelim başta olmak üzere İslami ilimlere ve Arap edebiyatına vukufu ile şöhret sahibi ehliyeti ve liyakatı tartışılmaz bir isimdi. Sadakatini de Türkçe ezan, kamet ve Kuran siyasetine sesini çıkarmayarak gösterip, o da 1947'de vefatına kadar başkanlık koltuğunda oturdu.

Çok partili hayata geçilen, devletin dine baskılarının yaklaşan seçimlerde tek parti iktidarının son bulmasına neden olabileceğinin ufukta görüldüğü 1947'de Cumhurbaşkanı İnönü, dinler tarihi müderrisi Şemseddin Günaltay'ı Başbakan olarak atadığı gibi, Diyanet'in başına da Meşruiyet döneminde İslamcılığın kalesi Sebülreşad'ın yazarı, itibarlı bir hadis alimi ve Rifat Börekçi'nin yardımcısı olan Ahmet Hamdi Akseki'yi getirdi. O da rejimin bu açılım ihtiyacını iyi kullanarak, İmam Hatip okullarının başlangıcı olan İmam Hatip kurslarının açılmasına, okullara seçmeli din dersi konmasına öncülük etti. Hem bu duruşu hem de Diyanet reislerinin ömürlerinin sonuna kadar makamda kalması geleneği gereği 1950'deki DP iktidarından sonra da koltuğunu korudu. Ta ki 1951'de Meclis'te Diyanet Bütçesi konuşulurken CHP'li Ferit Melen'in hakaretlerine dayanamayıp kalp krizi geçirerek vefat edene kadar.

***

Ömrünün sonuna kadar Diyanet İşleri Başkanı olarak kalma geleneği Demokrat Parti döneminde de sürdü. Beklenenin aksine seleflerine göre ehliyet ve liyakat konusunda daha zayıf bir biyografisi olan eski milletvekili ve avukat Eyüp Sabri Hayırlıoğlu, uzun yıllar sonra

camii dışında cüppe giyme hakkı verilen ilk Diyanet İşleri Başkanı olarak Demokrat Parti iktidarı boyunca reisliğe devam etti, ağır hastalığı yüzünden görevden ayrıldığında darbe olmuştu ama darbeciler de yerine atama yapmak için vefatını bekleyerek geleneğe uydular.

Atama yaptıkları isim de ilginçti. Her evde bulunan büyük ilmihalin yazarı Ömer Nasuhi Bilmen. 27 Mayıs darbecilerinin Diyanet'in başına getirdiği Bilmen'in bu görev için ehliyet ve liyakatı tartışılmazdı. Ama 27 Mayıs'ın uygulamaları, darbeyi meşrulaştıran hutbeler ve Yassıada'yı içine sindirmesi herhalde sadakatının gereği idi. Ama o sadakatin de sınırları vardı. 27 Mayısçılar tarafından yanına Diyanet İşleri Başkan Yardımcısı olarak yerleştirilen ehl-i tarik bir emekli general olan Sadettin Evrin'in yazdığı ve Diyanet yayınlarının bastığı kitabındaki şu paragrafa daha fazla katlanamadı:

"Hazret-i Muhammed için Kur'an-ı Kerim'de söylenen: Biz seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik âyetinin 27 Mayıs 1960 inkılabından bir ay sonra giren 1380 Hicri yılına tarih düşmesi içinde bulunduğumuz zamana ait bir işaret ve yukarıda belirtilen manevi rahmete bir beşaret addedilebilir."

Türkçe ibadet taleplerine 9 ay direnen ünlü din adamı, kendisinden habersiz basılan kitaptan sonra eşinin sağlık durumunu gerekçe göstererek emekliliğini istedi. Böylece Diyanet Başkanlarının ömür boyu görev yapma geleneği bitmiş oldu.

Yerine gelen yine ehliyet ve liyakat sahibi saygın bir hadisçi olan Hasan Hüsnü Erdem'in de Menderes'in idamını sessizce karşılayarak gösterdiği sadakatiyle 2.5 yıl süren ve Kocatepe Camii'nin temelini atılmasıyla hatırlanacak başkanlığının akıbeti benzer oldu. Diyanet'in general iki numarası Evrin bu kez Nurculuk aleyhinde bir broşür hazırladı ve Başkan Erdem buna itiraz edince bu kez re'sen emekliye sevk edildi.

***

Askerler bu kez işi sağlama aldılar. İstiklal Harbi'nin öncülerinden ilk Şer'iyye ve Evkaf vekili Mustafa Fehmi Gerçekker'in oğlu, medrese kökenli, yani makam için ehliyet ve liyakatı olan aynı zamanda Diyanet'te çalışmış, sonra hukuk bitirip Danıştay'a girmiş, Yassıada duruşmalarına bakan Yüksek Adalet Divanı üyeliğine seçilmiş idamlardan sonra divanın yerine kurulan Anayasa Mahkemesi'nin ilk başkan vekilliği görevinden emekli olarak sadakatinden de emin olunan Tevfik Gerçekker'i bu koltuğa oturtular. Anayasa Mahkemesi'nden Diyanet'e gelen Gerçekker de koltukta 13 ay oturdu. Çünkü Adalet Partisi tek başına iktidara gelmişti. İktidar değişiminden hemen sonra Diyanet Başkanı da değişti. Artık yeni bir gelenek ortaya çıkıyordu.

Göreve getirilen İbrahim Bedrettin Elmalı, medrese kökenli eski bir müftüydü, ehliyet ve liyakat sahibiydi. Ama bir özelliği daha vardı. Elmalı, Millet Partisi ve Demokrat Parti'den Meclis'e girmiş eski bir vekildi. Ama onun bu siyasi sadakati de 11 ay sonra yeterli bulunmadı. Hz. Muhammed'in doğum kutlamaları için Tunus ve Libya'ya yaptığı ziyaretin ortasında bağlı olduğu Devlet Bakanı Refet Sezgin tarafından nezaketsiz bir şekilde geri çağrıldı. Gerekçeler arasında heyetinde şeriatçı isimler olması, Tunus'ta Müslüman Kardeşler'le görüşmesi vardı. Görevden alındı.

Ardından gelen Diyanet İşleri Başkanlarından artık siyasi iktidara tam sadakat beklenmekteydi. Elmalı'dan sonra 76 yaşında bu koltuğa oturan, yine medrese kökenli ehil bir alim olan Ali Rıza Hakses, iki yıl sonra yaptığı tayinlerle ilgili bakanla yaşadığı sorunlar

yüzünden önce sağlığı el vermiyor diye zorunlu tatile gönderildi, bunu kabul etmeyen başkan her gün makamına geldi, Danıştay'a dava açtı ama bu çekişme de fazla uzun sürmedi ve bir yıl iki ay sonra emekliye sevk edildi. Kırgın bir açıklama yaparak veda etti.

Ardından gelen başkanlarla siyaset arasındaki sınırlar artık kalkmıştı. Lütfi Doğan dört yıl boyunca vekaleten yürüttüğü görevi bırakmasından sonra MSP milletvekili oldu, darbecilerin teknokrat hükümetinin onun yerine asaleten atadığı adaşı Lütfi Doğan da, Ecevit hükümetlerinin desteğiyle dört yıl süren görevinin ardından ilk Milliyetçi Cephe hükümeti tarafından görevden alındı. O da siyasete girdi ve CHP'den milletvekili seçildi. CHP iktidar olunca Diyanet'ten sorumlu bakan oldu. Halefi Süleyman Ateş, selefi olan bakanla anlaşamayarak bir yıl altı ayı doldurduğu görevinden yine kızgın ve kırgın bir şekilde istifa ederek ayrıldı.

CHP hükümetinin yerine seçtiği Tayyar Altıkulaç'ın en önemli özelliği ise Milli Görüş ve Süleymanlılara karşı tutumuydu. Bu vasıfları ve sadakatiyle darbenin ardından bile görevini korudu ve 1978'den 1986'ya kadar bu koltukta oturdu. 1986 yılında görev süresi dolmadan "ilmi faaliyetlere dönmek istiyorum" diyerek emekliliğini istedi. Her ne kadar hakkında yolsuzluk ve irtica iddiaları çıksa da esas neden Özal'la uyumsuzluğuuydu.

1987'de başkanlığa seçilen Sait Yazıcıoğlu'nun ömrü ANAP iktidarının ömrü kadar oldu. 1992'de yeni DYP-SHP iktidarı görev süresini uzatmadı, yerine de 90'lar boyunca devletin bütün ihtiyaçlarına hitap edecek, sadakat testlerindeki skorları ehliyet ve liyakat testlerinin epey üstünde olan Mehmet Nuri Yılmaz getirildi. 1992'den AK Parti devrinin başladığı 2003'ün ilk aylarına kadar 11 yıl o makamı işgal etti.

Cumhurbaşkanı Sezer'in yerine atadığı Prof. Dr. Ali Bardakoğlu demokrasi ve İslam'ın uyumu, İslam'ın değil Müslümanların siyaseti gibi tartışmaların eseri olan AK Parti'nin kuruluş ruhuna da uygun bir dini ekolü temsil etmekteydi. Tarihselci olarak bilinen ilahiyat ekolünün içinden gelen ehliyeti ve liyakatı tartışmasız bir isim olan Bardakoğlu'nun, (<http://www.karar.com/gorusler/prof-dr-ali-bardakoglu-yazdi-kayit-disi-din-pazari-393633>) 7 yıl süren Diyanet İşleri başkanlığından bitimine 2 ay kala emekliye ayrılması çokça tartışılmıştı. Genel olarak Bardakoğlu'nun mutlak sadakat yerine eleştirel tutumunun sürtüşmelere neden olduğu iddia edilmişti.

Cübbesini bizzat elleriyle giydirdiği yardımcısı Prof. Dr. Mehmet Görmez de ona yakın bir ilahiyat ekolünün içinden yetişmişti. Ama sadece ilahiyat eğitimi yoktu aynı zamanda gelenekle Kürt medreselerinden sağlam bir ilişkisi vardı. Göreve başlamasının açılım sürecinin başladığı bir döneme gelmesi de herhalde sadece tesadüf değildi.

***

7 yıllık görev süresi boyunca ehliyet ve liyakatıyla sadakati arasında bir denge kurmayı başardı. Cumhuriyetin kuruluş yıllarında protokolde 3'üncü sırada yer alan Diyanet İşleri Başkanları, 1960'dan sonra protokolde hızla irtifa kaybetmiş, 12 Eylül'le 51'inci sıraya kadar düşürülmüştü. 2012'deki düzenlemeyle protokolde 10'uncu sıraya yükseltildi. Ama bu sadece protokolde olan bir itibar yükselmesi değildi aynı zamanda bu yedi yıl Diyanet'te devletin soğuk yüzünün silindiği, Diyanet'in ülkedeki Müslümanlara dokunmaya başladığı, Cuma hutbelerinde güncel meselelerin işlendiği, hayata, çocuklara, kadınlara doğru açılımlar yapan yeni bir Diyanet'in de yükselen itibarının sonucuydu. Dönemin ruhuyla İslam dünyasına

doğru projeksiyonu eviren Diyanet, iktidarın perspektifiyle de uyum içinde yoluna devam etti. 15 Temmuz gecesi okunan selalar da tarihe geçti.

Mehmet Görmez'in 7 yılın sonunda görevinin bitmesine 3 yıl kala neden emekliye ayrıldığının sorusunun cevabını bilmiyoruz. Dn Görmez'in veda konuşmasındaki meşruiyet çizgisi vurgusu, Alevilere verdiği mesaj ve yeni başkandan beklenti olarak dile getirdiği tekfircilige ve onun temsilcilerine camilerinin kürsülerinin kapalı kalması tavsiyesi bazı ipuçları veriyor. Belki cevap tarihin değişen ruhundadır. Göreve başladığı Türkiye, zm sürecini konuşan, her alanda açılımların yapıldığı, demokratikleşme perspektifinin hakim olduğu, dünyaya açılan, özgürlüğün güvenliğin önünde durduğu bir Türkiye'ydi. Görevden alındığı Türkiye ise güvenlik kaygılarının arttığı, daha ie kapanan, milliyetçiliğin ve devletçiliğin yükseldiği bir Türkiye.

Ama esas cevap galiba Diyanet'in uzun tarihinde saklı. Bu uzun tarih bize iktidarları Diyanet'le çatışmalarının bir laiklik sorunu değil, tam tersine dini hayatı yöneten bu kurumun her zaman kontrol altında tutulmak istenen muazzam gücü olduğunu anlatıyor. Bütün iktidarların kontrol birinci hedefi olunca ehliyet ve liyakattan çok sadakat aranan bir vasıf haline geliyor.

Kişilerin isimlerinden bağımsız yapısal bir sorun bu. Cumhuriyetin stratejik bir hamleyle vakıflarından ayırdığı ve btresiyle devlete bağımlı hale getirdiği Diyanet, dn Mehmet Görmez'in veda konuşmasında vurguladığı gibi kalemiye sınıfının içine sığdırılmaya çalışıldı ama aynı zamanda ilmiyye sınıfının da bir parçasıydı ve bu kurum itibar kazandığı, ilmin gereğini yaptıkça bürokrasinin içine sığmıyordu ve sorunlar çıkıyordu.

Yani bürokratik bir kurum olmasıyla ülkedeki İslam'ı temsili arasında varlıksal çatışmalar hep çıktı, çıkması da muhtemeldir. Ulul emre itaatle, iyiliği emredin kötülüğü menedin arasında bir denge tutturmak her zaman kolay olmayabilir. O yüzden Görmez'in veda konuşmasındaki zerk Diyanet vurgusu kritik bir vurgu.

Ama bu iktidarların vereceği ciddi ve hayati bir karar. Böyle bir geçişi yapacak birikimi ve popülaritesi olan bir isimdi Mehmet Görmez. Belki bundan sonra ilmiyye içinde bu değişim çabasına katkı yapmaya devam eder.

Konuşmasının sonunda sorduğu soruya cevapla bitirelim; Varsa haklarımız helal olsun...

Kaynak: Cumhuriyet Türkiyesinde Bir Mesele Olarak İslam/ İsmail Kara/ Dergah Yayınları, 2008

<https://www2.karar.com/yazarlar/yildiray-ogur/ehliyet-liyakat-sadakat-diyamet-4594>